

CZOSNEK (123) *sb m*

o oraz e jasne.

sg *N* czosnek (54). ◇ *G* czosnku (28). ◇ *D* czosnkowi (2). ◇ *A* czosnek (22). ◇ *I* czosnkiem (14); -em (3), -(e)m (11). ◇ *L* czosnku (2). ◇ *pl N* czosnki (1).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI – XVIII w.

1. *bot.* (123) :

a. *Allium sativum L. (Rost); roślina warzywna cebulkowa; allium Murm, Mącz, Calep, Cn; alleum Mymer¹; hallium, ulpicum, scorodon Calep (117) ;* Tákże ięzyki poftáwił/ Ktore był z czołnkem przypráwił *BierEz D; OpecŻyw 115; Murm 113, 162; Mymer¹ 16v; BartBydg 7; A* przetho ogrodniczi nigdy niefieią czołnku *FalZioł I 5c; Theż* twardość ktora bywa w macicy: [szafran] odmiękhcza z miodem á z czołnkem przyłożony. *FalZioł III 7a, I 6a, V 81v, 86 (53); GlabGad B3v, I3v [4 r.], 14; Pothym* w wigilią Bożego narodzenia niech wezmą miodu/ czołnku y gorczyce wełpołek/ á tym koźdey krowie pod ogonem podmazuią/ mowiącz ty flowa. *LudWieś B3v; Leop Num 11/5; BibRadz Num 11/5; BielKron 39v, 276v, 286, 418v; Vt sectile porum.* Szczepły czołnek álbo łuk/ pór yłz fie łatwie główká yedná od drugiey łzczepa. *Mącz 377b, 7a, 27d, 48a, 152d, 262b, 501b; Czołnek* zwierciawłzy/ łok s niego wyćišni *SienLek 106; wtłucz* czołnku iąderko *SienLek 140, 100v, 103, 181v, 184, 192 (31); Choć v* mnie brodá śiwa/ ieczem niezgániony/ Czołnek ma głowę białą/ á ogon żielony. *KochFr 131; Calep 54a, 956b; GostGosp 72, 167; GDźiekołwiek* pługiem w ogrodzie [...] będzie orano/ Dźieięćiná zupełnie ma bydź dawána/ wyiawłzy Rzepę/ [...] czołnek/ y iné rzeczy tym podobné ná ogrodzie fie rodzącé. *SarnStat 185; Nie wádzi* wodá z czołnkem/ nie wádzi chleb łuchy *KmitaSpit A4.*

W charakterystycznych połączeniach: jąderko czosnku, szczepka (2), ziarno; szczepły czosnek.

Wyrażenie: »główka czosnku« (1): Kiedy śledźiona boli/ proch z końłkiego ięzyká/ [...] z winem piy/ kthemu weźmi główek czołnku zedwádzieściá *SienLek 95.*

Zestawienia: »zosnek domowy« (1): CZołnek ieft dwoiaki/ Ieden domowy á drugi polny, domowy ieft ciepły y łuchy wtrzechim łopniu/ á leśny ieczże ciepłeyłzy ieft *FalZioł I 5c; [ALLIVM SATIVVM. Allium Hortense. Graece Scorodum. Po polłku, Czołnek domowy. UrzędowHerb 17 (Linde).]*

[»zosnek ogrodny«: ROzmáité fą Czołnki/ [...]ieft domowy ábo ogrodny/ który bez łádzenia nie roście UrzędowHerb 17 (Linde).]

b. *Allium oleraceum L. et. sp. aff. (Rost); roślina rosnąca dziko, polny czosnek; bulbus Mącz, Calep; porrum agreste Mącz; antiscorum Calep (6) :*

Zestawienia: »leśny czosnek« [szyk 2 : 1] (3): *FalZioł I 5c; Bulbus, Leśny czołnek/ trzemucha* niektorzi zową/ y przitym włzelakie ogrodne ziele/ á [...] skorę ná skórzę y łupinę ná łupinie ma/ yáko yeft Cebula. *Mącz 27d, 313b.*

»zosnek polny« (1): FalZioł 15c cf »zosnek domowy«. [znacz. a]; [ieft téż Czołnek polny/ po polłku zową Ważiniec/ po łáćinie Allium agreste UrzędowHerb 17 (Linde).]

»zajęczy czosnek« (2): Bulbus – Pedezron zołty, vel, zaięczy czołnek. *Calep 142a, 77b.*

c. *[Alium ampeloprasum L. v. Porrum L. (Rost); roślina z rodziny liliowatych; por dziki:*

Zestawienia: »czosnek ługowy«: ALLIOPORUM, SCOródroprařum, Ampelloprařum. Czořnek ługowy, Czořnek Winniczny. TEN Czořnek ieřt który rořcie po łąkách/ po winnicách/ ma moc czořnkową y ługową; [...] zową Porry. *UrzędowHerb* 19 (*Linde*).

»czosnek winniczny«: *UrzędowHerb* 19 cf »czosnek ługowy« (*Linde*).]

2. [*Ostrokól, palisada, zasiaeka*: Názáiutrz y dźiálá w řzańcach řtánęły/ y pletnicá byłá pogotowiu/ ná ktorey pod zamek ludzie przeprařwiác řie mieli: choć wyřieć nie było gdzie/ bo brzegi wyřokie były/ á Mořkwá do tego czořnku nářádźiła. Przeto Zámoyřki kazawřzy znieć koce y w wory ich nákladwřzy dał káždemu po worze/ ktorychby námiotáli ná on czořnek [...] nie vczynili ták iáko im był Hetman rořkazał [...] ále zárez ięli czořnek řiec/ y wyřiekřzy pod pářkan řie vkwápili *BielKron* 1597 776 (*Linde*).]

Synonimy: 1.b. *trzemcha, trzemucha.*

KN